

בס"ד

מבחן לדוגמה עם חומר פתוח - נאציזם ושואה

הוראות לנבחן

א. משך הבחינה: שעתיים וחצי

ב. מבנה השאלון ומפתח הערכה: בשאלון זה שלושה פרקים

40 נק'	פרק ראשון- שאלות ידע והבנה (20*2)
40נק'	פרק שני- מקור מילולי (20*2)
20 נק'	פרק שלישי- מקור חזותי (20*1)
100 נקודות	סה"כ

הביאי בתשובותיכם עובדות, ואל תסתפקו בהערכות כלליות.

הוראה מיוחדת:

רשמו "טיוטה" בראש כל עמוד טיוטה.

רישום טיוטות כלשהן על דפים שמחוץ למחברת הבחינה עלול לגרום לפסילת הבחינה!
ההנחיות בשאלון זה מנוסחות בלשון רבים ומכוונות לנבחנות ולנבחנים כאחד.

ב ה צ ל ח ה !

הערות נוספות ☺

קראו בעיון את השאלות ושימי לב לבחירה שיש בכל חלק!

רגע, קוראים את השאלה:

- סמנו מהן מילות השאלה. מהן דורשות מכס?
- סמנו מילות כמות בשאלה.
- סמנו מהם המושגים ההיסטוריים המופיעים בשאלה (אירועים, תנועות, שנים וכו')
- בתשובתכם הסתמכו על עובדות היסטוריות.
- שימו לב למילות ההוראה והשאלה.

פרק ראשון

יש לענות על 2 שאלות מתוך 4. לכל שאלה 20 נקודות.

1. נאציזם – אידיאולוגיה ומעשה

לפניכם תנאי הקבלה לתנועת הנוער הנאצית ("הנוער ההיטלראי"), שפורסמו בשנת 1936. התייחסו רק לתוכן הנמצא במסגרת על תנאי הקבלה.

ענה על אחת מן השאלות 1-5.

1. נאציזם – אידיאולוגיה ומעשה

א. לפניך תנאי הקבלה לתנועת הנוער הנאצית ("הנוער ההיטלראי"), שפורסמו בשנת 1936.

תנאי קבלה ל"נוער ההיטלראי"

כל נער גרמני אשר מלאו לו 14 שנה יתקבל ל"נוער ההיטלראי". עליו להביא עימו:

- * תעודה המעידה על מוצאו הארי.
- * תעודה המעידה על בריאות תורשתית.
- תעודה על מוצא ארי צריכה לכלול מידע על ההורים והסבים מצד האם והאב.
- תעודת בריאות: המועמד חייב להיבדק על ידי רופא גרמני באשר למצב בריאותו. על הרופא למלא את שאלון הבריאות המצורף לבקשת הקבלה.

יש להציג תעודות מקוריות או העתקים מאושרים.

(מעובר על פי ו' קלוזה, "דור בהיווצרותו", בתוך א' כרמון, השואה, א, המרכז לתכניות לימודים, תש"ס, עמ' 108)

- הסבר כיצד אחד מן העקרונות של האידיאולוגיה הנאצית בא לידי ביטוי בקטע המקור.

- בחר מספר הלימוד מקור אחר המבטא את העיקרון שכתבת עליו, והסבר כיצד עיקרון זה בא לידי ביטוי במקור שבחרת. בסס את תשובתך על שנת דוגמאות מן המקור. (13 נקודות)

ב. הצג עיקרון אחד באידיאולוגיה הנאצית. הסבר כיצד שניים מן הצעדים שנקטו הנאצים בשנים 1933-1938 מימשו עיקרון זה. (12 נקודות)

ציינו את אחד העקרונות של האידיאולוגיה הנאצית והסבירו כיצד העיקרון שציינתם בא לידי ביטוי בקטע המקור שלפניכם.

אתרו ברשת או בספר הלימוד מקור אחד המבטא את העיקרון שציינתם. צרפו את המקור והקישור או כתבו את העמודים בספר הלימוד.

הסבירו כיצד העיקרון שציינתם בא לידי ביטוי במקור שבחרתם. בססו את תשובתכם על שתי דוגמאות מן המקור.

ציינו והציגו עיקרון נוסף אחד באידיאולוגיה הנאצית.

הסבירו כיצד שניים מן הצעדים שנקטו הנאצים בשנים 1933-1938 מימשו את העיקרון הנוסף שהצגתם.

2. מלחמת העולם השנייה

מלחמת העולם השנייה:

ציינו חמישה אירועים שהתרחשו במהלך מלחמת העולם השנייה. בנו ציר זמן והציבו את האירועים שציינתם על ציר הזמן לפי הסדר הכרונולוגי בהם התרחשו.

הציגו שניים מהאירועים שציינתם ו**הסבירו** את הקשר ביניהם.

אתרו במרשתת קריקטורה או כרזה המציגה את אחד האירועים אותם הצגתם. יש לצרף את המקור או הקישור.

הסבירו את המסר של הצייר או של מחבר הכרזה על פי שני רכיבים במקור שאיתרתם.

3. גורל העם היהודי במלחמת העולם השנייה

"...ישראל הגיבה הערב (שבת) לחוק הפולני החדש, שאוסר לדבר על "פשעי העם הפולני" בתקופת השואה ומאיים לשלוח למאסר את מי שישתמש בביטוי "מחנה השמדה פולני". "ישראל מתנגדת להצעת החוק ומבקשת מממשלת פולין לתקנה, לפני המשך קידום החקיקה", נכתב בהודעת משרד החוץ. "שום חוק לא יכול לשנות את האמת ההיסטורית ואין שום מקום לחנך את משפחות ניצולי השואה, שחיות כל יום את זיכרון יקיריהם שנספו בתופת". מהמשרד נמסר כי סגן שגריר פולין יזומן מחר לשיחת נזיפה, מכיוון שהשגריר לא בארץ" ("הארץ" 27.1.18).

ממשלת ישראל התלבטה רבות האם נכון להתערב בחוק הפולני החדש.

הסבירו האם לדעתכם מדינת ישראל הייתה צריכה למחות על חוק זה? **נמקו** תשובתכם בהנמקות היסטוריות.

הציגו שני גורמים לתופעת הכחשת השואה.

אחת הדרכים הנפוצות להנציח את זיכרון השואה היא ליצור מייצגים אומנותיים המספרים את סיפורה של השואה.

אתרו באינטרנט או בספר הלימוד אנדרטה מהארץ או מהעולם. צרפו תמונה או קישור.

ציינו ו**הציגו** את האירוע המונצח באנדרטה שאיתרתם.

הסבירו כיצד לדעתכם האנדרטה מסייעת במענה למכחישי השואה.

4. גורל היהודים:

הציגו שני שלבים במהלך מרד גטו ורשה.
הסבירו מדוע מרד גטו ורשה נחשב לאירוע ייחודי בתקופת השואה.
עם הקמתה של מדינת ישראל התקיים דיון ציבורי על קביעת המועד המתאים ליום הזיכרון לשואה ולגבורה.
הכנסת חוקקה את תאריך כ"ז בניסן כיום הזיכרון לשואה ולגבורה.
אתרו במרשתת את החוק. צרפו את הקישור. **הציגו שני סעיפים הנראים לכם בעלי משמעות מיוחדת.**
נמקו את תשובתכם.
הסבירו את הקשר בין התאריך שנקבע לבין מרד גטו ורשה.
הסבירו האם לדעתכם נכון היה לבחור תאריך זה. **נמקו** דעתכם.

פרק שני — מקור מילולי

לפניכם שני קטעים העוסקים בהצלת יהודים בתקופת השואה.

קראו את שני הקטעים **וענו על שתיים מהשאלות 5-7 שאחריהם.**

קטע ראשון:

מאז ומעולם הייתה הכנסייה הקתולית אחד ממרכזי הכוח הגדולים בפולין. למנהיגי הכנסייה היו דרכים גלויות וסמויות שבאמצעותן יכלו להשפיע על המוני המאמינים להיחלץ לעזרת היהודים ולהציל אותם, אך הם לא עשו זאת. עמנואל רינגלבלום (היסטוריון יהודי שחי בן־רֶשֶׁה בתקופת השואה) כותב במרירות על יחס הכמורה הפולנית כלפי היהודים הנרדפים: "כמעט כל הכְמוֹרָה הייתה אדישה לטרגדיה של רצח כל העם היהודי... שמענו על מעשיהם האמיצים של כמרים הולנדים היוצאים להגנת יהודים... עמדה דומה נקטו אנשי דת קתולים בצרפת... בבליה התפללו בכנסיות לשלום היהודים ואספו בכנסיות תרומות למען ילדי היהודים... [לעומת זאת] בפולין נתקלנו רק במקרים חריגים ביותר של גישה כזו מצד אנשי הכמורה הקתולית". עם זה, יש לזכור כי מצב הכנסייה בפולין היה קשה לאין ערוך יותר משהיה בצרפת, בבליה ובהולנד. בפולין, שלא כמו בארצות אחרות, לא היססו הגרמנים לפגוע בכנסייה הקתולית ולְהַצֵר את צעדיהם של כמרים שנחשדו בפעילות חתרנית נגד שלטונות הכיבוש הגרמניים. בפולין לא העניקה גלימת הכומר שום חסינות ללִוְבֶּשֶׁיָהּ. הנאצים רדפו את הכמורה הפולנית כפי שרדפו את כל האינטליגנציה [שכבת המשכילים] הפולנית. אף על פי כן ידועים מעשי הצלה שהשתתפו בהם כמרים, והיו מהם ששילמו על כך בחייהם. בספרות הזיכרונות ובעדויות אפשר למצוא תיאורים מרגשים של כמרים פולנים שנחלצו לעזרת יהודים והעניקו להם מקלט במוסדות שהיו בפיקוחם או הפנו אותם למנזרים. אבל כל פעולות העזרה וההצלה הללו היו יוזמה אישית ונעשו על פי צו מצפוני ואמונתו של כל כומר וכומר, ולא על פי מדיניות או הוראה מגבוה של הממונים עליהם. יש היסטוריונים של הכנסייה

הקתולית בפולין שמנסים ללמד זכות על ראשי הכנסייה, לדוגמה הם מזכירים את פועלו של הארכיבישוף של קרקוב, הנסיך אדם ספייחא, שנחשב לסמכות הרוחנית העליונה בפולין. אך מבדיקת העובדות עולה שהוא דאג רק למומרים [יהודים שהתנצרו] וכי היהודים לא עניינו אותו כלל. כך לדוגמה, באוקטובר 1940 הוא ניסה לדבר על ליבס של שלטונות הכיבוש הגרמניים כדי שישחררו את המומרים מן הצורך לענוד את הטלאי הצהוב ומן החובה לגור בגטו עם היהודים: "עושים להם עוול גדול כשמכריחים אותם לגור בקרב ציבור שהם נטשו מרצונם [...] איני יכול להתעלם מתלונותיהם. בלהט ליבי אני מגן על שותפים אלה לאמונתנו המצפים לתמיכת הכנסייה", כתב. עם זה, ההתערבות למען המומרים לא הועילה מכיוון שעל פי חוקי הגזע הנאציים הם נחשבו ליהודים, אף שהוטבלו לנצרות, ועל כן חלו עליהם אותן ההגבלות שחלו על שאר היהודים ו יועד להם אותו גורל.

(מעובד על פי נחום בוגנר, בחסדי זרים, הצלת ילדים בזהות שאולה בפולין, הוצאת יד ושם, תשכ"א, עמ' 33-30)

קטע שני:

בתחילת 1946 החליט הרב הרצוג לצאת למסע דיפלומטי לארצות אירופה כדי לטפל בהשבת הילדים היהודים שבידי הנוצרים. הרב יצא לארצות שבהן היה ידוע שילדים יהודים חיים אצל נוצרים והחליט לדרוש מממשלותיהן ומראשי הכנסיות המקומיות את החזרתם. הרב דרש שתי דרישות עיקריות:

א. הוא דרש שיפרסמו חוק המחייב כל מוסד או יחיד שברשותו ילדים לדווח את שמותיהם לממשלה ולצינו מה הייתה דתם של הילדים.

ב. הוא דרש שהקהילות היהודיות או המוסדות היהודיים המיוחדים יהיו האפוסטרופוסים [בעלי אחריות משפטית] של הילדים היהודים וכן שהמוסדות והקהילות יוכלו לקבל לרשותם את הילדים האלה.

(שם, עמ' 212-211)

ענו על שתי שאלות 5-7

5. על פי מה שלמדתם, הציגו מי נחשב ל"חסיד אומות העולם".
על פי הקטע הראשון, הציגו שניים מן הקשיים שהיו ייחודיים לכמרים פולנים שבחרו להציל יהודים בתקופת השואה.
אתרו ברשת סרטון המתאר הצלה של יהודים על ידי "חסיד אומות העולם" צרפו את הקישור.
הציגו את סיפור ההצלה שאותו איתרתם.
הסבירו האם לדעתכם חשוב ללמוד על חסידי אומות העולם במסגרת לימודי היסטוריה.
נמקו תשובתכם.

6. על פי מה שלמדתם, הציגו על מה מבוססת שנתת ישראל המסורתית ועל מה מבוססת האנטישמיות המודרנית.
על פי הקטע, הציגו כיצד שנתת ישראל המסורתית באה לידי ביטוי בפסקה האחרונה של הקטע הראשון.
הציגו כיצד האנטישמיות המודרנית באה לידי ביטוי בפסקה האחרונה של הקטע הראשון.
אתרו ברשת קריקטורה שפורסמה בגרמניה הנאצית צרפו תמונה או קישור.
הסבירו עיקרון אחד של האידיאולוגיה הנאצית הבא לידי ביטוי בקריקטורה שאיתרתם. בססו תשובתכם על שני רכיבים מהקריקטורה.

7. על פי מה שלמדתם, הציגו קושי אחד שהיו לארגונים יהודיים או לאנשים פרטיים אחרי השואה במהלך הניסיון להחזיר ילדים יהודים שהוסתרו לחיק עמם.
על פי הקטע השני, הסבירו כיצד ניסה הרב הרצוג לסייע בפתרון אחד הקשיים שהתעוררו במהלך הניסיון להחזיר ילדים אלה לחיק עמם. ציינו את הקושי אליו אתם מתייחסים.
על פי מה שלמדתם, הציגו שתי דוגמאות למאמצי השיקום של ניצולי השואה במחנות העקורים.
אתרו ברשת תמונה המתאימה לאחת מהדוגמאות שהבאתם על מאמצי השיקום. יש לצרף תמונה וקישור.
הציגו על פי רכיב אחד מהתמונה כיצד היא מבטאת את דרך השיקום שהצגתם.
הסבירו איזה ערך אתם לומדים ולוקחים לחייכם מניסיונות השיקום והחזרה לחיים של ניצולי השואה. בססו תשובתכם על עולם הערכים שלכם.

פרק שלישי - מקור חזותי

יש לענות על שאלה אחת מתוך שאלות 8-9.

8. קידוש החיים

לפניכם תצלומים הקשורים למושג "קידוש החיים" מתקופת השואה. התבוננו בשני התצלומים, וענו על שני הסעיפים א-ב.

א. על פי מה שלמדתם, **הציגו** מהו ערך "קידוש החיים".

הסבירו את חשיבותו של ערך זה בתקופת השואה.

הסבירו מדוע כל אחד משני התצלומים קשור לערך של "קידוש החיים" בתקופת השואה (התייחסו לכל תצלום בנפרד).

אתרו תמונה נוספת המציגה צד נוסף ושונה של קידוש החיים. **צרפו** תמונה וקישור.

הסבירו על פי רכיב אחד, מדוע התמונה שאיתרתם מייצגת את קידוש החיים.

ב. ביטויים של "קידוש החיים" בתקופת השואה התגלו גם בספרות השו"ת (שו"תים).

הציגו שני קשיים שרבנים נאלצו להתמודד עמם בתקופת השואה, בבואם לענות על שאלות שהופנו אליהם על ידי יהודים מהגטאות או ממחנות ההשמדה.

אתרו במרשתת שו"ת שנשאל רב בתקופת השואה **צרפו** טקסט וקישור.

הציגו את השאלה ואת התשובה.

התזמורת של גטו קובנה, ליטא,

תפילה ביום כיפור, ורשה, פולין, אוקטובר 1940

1942

9. א. הנהגה יהודית בתקופת השואה

הטבלה שלפניכם משווה בין דרכי ההתנהגות של ראשי יודנראטים שמונו סמוך לכיבוש פולין (הגל הראשון) ובין דרכי ההתנהגות של ראשי יודנראטים שמונו לאחר סילוק ראשי היודנראטים הראשונים (הגל השני). עיינו בטבלה וענו על השאלות שאחריה.

- א. על פי הנתונים בטבלה, **ציינו** את שיעור ראשי היודנראטים שסולקו בידי הגרמנים בגלל אימילוי הוראות בגל הראשון ואת שיעורם בגל השני.
- על פי נתונים אלה ועל פי מה שלמדתם, **הסבירו** את ההבדל בין ראשי היודנראטים בגל הראשון לבין ראשי היודנראטים בגל השני.
- על פי הטבלה, **ציינו** דרך התנהגות נוספת שרואים בה הבדל ניכר בין ראשי היודנראטים בגל הראשון לבין ראשי היודנראטים בגל השני.

ב. בגטאות שונים כיהנו ראשי יודנרט שונים שנאלצו לתת פתרונות מגוונים לדילמות שעמדו לפניהם. **הציגו** את עמדתו של אדם צירנייקוב או חיים רומקובסקי לגבי גירוש היהודים למחנות השמדה. **אתרו** בספר הלימוד או במרשתת דילמה אחרת שעימה התמודדו ראש יודנראט **והציגו** אותה.

ג. לאחר השואה היו יהודים שקראו להעמיד לדין את ראשי היודנראט ובעלי תפקידים נוספים בגטאות ובמחנות. **הסבירו** את עמדתכם לגבי קריאה זו. **בססו** תשובתכם על עולם הערכים שלכם.

טבלה: דרכי ההתנהגות של ראשי היודנראטים בגל הראשון ובגל השני

שיעור ראשי היודנראטים בגל הראשון ובגל השני, שמונו לאחר סילוק ראשי היודנראטים הראשונים (מתוך 101 ראשי יודנראטים)	שיעור ראשי היודנראטים בגל הראשון (מתוך 146 ראשי יודנראטים)	דרך התנהגות
15.8%	30.8%	סיוע לבני הקהילה, סירוב למלא גזרות כלכליות, אזהרות מפני אקציות קרבות
4.0%	7.5%	ויתור על התפקיד בגלל אי-השלמה עם מדיניות הנאצים
7.9%	17.8%	אי-מילוי הוראות, שהוביל לסילוק ראש היודנראט בידי הגרמנים
2.0%	12.3%	סירוב למסור יהודים, שהוביל לרציחת אותו ראש יודנראט
1.0%	1.4%	קיום קשר עם ארגוני המחתרת (המזוינת)
60.4%	14.4%	מילוי אחר הוראות הגרמנים

(הנתונים מאתר יד ושם)

